

DOLENJEJC

List za narodno prosveto in narodno gospodarstvo.

Uredništvo „Dolenjca“: Novo mesto
(Kandija št. 53) sprejema dopise in oglase.
Rokopisi se ne vračajo.

Izhaja vsako soboto, ako je ta dan praznik, pa dan poprej. „Dolenjec“
velja po pošti za celo leto 4 K, za pol leta 2 K. — Oglasi se računajo tri-
stopna petit-vrsta po 10 vin. za enkrat, za večkrat primeren popust.

Upravništvo „Dolenjca“ v Kamniku
sprejema naročnino. — Na naročbe brez
istočasno vposlane naročnine se ne ozira.

Z barvo na dan!

Čuden narod to, naši Kranjci-Slovinci, a čudom čuden je Dolenjec-Slovenec! Rad se oblači v živo kričeče politične barve; tako inteligenca že od nekdanj — to je njen privilegij, ki jo dviga nad navadnim človekom trpinom, nad „maso“ ljudstva — tako v novejši dobi tudi večina te ljudske mase. Odračunši resnih delavnikov za svoj obstanek, živi vse, kar umeje in kar se ne umeje na politiko, v večnem predpustu, z ličinkami raznih političnih strank našemljeno. Vsak po svoje in kadar se mu zljubi, vrže staro pohabljeno ličinko proč od sebe in natveže si novo druge barve, druge stranke raz obraz. In politik je zopet nov in zopet kot pre-rojen gotov. Zato če greš v družbo, katero si pred letom dni še poznal, ne veš več s kom govoriš, in če srečavaš znane ljudi na cesti, danes ne veš več, koga si srečal. Med temi čudnimi maskami je le malo število onih, bodi politikov, ki se resno in z ljubeznijo do svojega naroda žrtvujejo stremeč za svojimi cilji svetovne politične borbe, bodi onih, ki se ne brigajo za družega, kakor za svoj poklic, onih, kateri hodijo z odkritim vezirjem, z obrazom, kakršnega jim je Stvarnik vžgal in katerim stoji odkrita poštena beseda iz srca, zapisana tudi na čelu vsakemu umljivimi.

Vera, versko mišljenje in življenje posameznikov, kar bi po zdravem človeškem razumu moralo biti svetojstvena last vsacega posameznika, in za kar bi moral biti vsak posameznik istotako odgovoren le svoji vesti, kakor je za vsako bodi po državnem, bodi po narodnih zakonih pregrešno in kaznjivo dejanje, izrablja se v temelje političnih strank, zamenja se s političnim programom in načeli. Nikjer kakor pri nas, mečeta se vera in politika skupno v eno

Vražje pečine.

Izvirna povest. Pavljanski.

(Dalje.)

V Tridentu meseca junija 1900.

Oj ti krasno, jasnomodro Gardeško jezero! Nemirni tvoji valovi vzibavajo mojo ladjo, kakor jim zljubi sem ter tja. Proti jasnemu nebu pa doni mila slovenska pesem:

„po jezeru bliz Triglava
čolnič plava sem ter tje.“

Moja duša je prepolna rajskih čustev, sree moje se širi in širi, hrepeneč objeti ves vesoljni svet.

In pred vsem tebe moje najdražje bitje na vsem tem vesoljnem svetu, tebe vzvišeni ideal mojega življenja. — tebe, Dragomila! Zakaj izginjajo pred tvojim čistim angeljskim obličjem vsi obrisi drugih podob, ki so za taboj križale pota mojega viharnega življenja. Povej zakaj?

Ravno danes na tej čudokrasni vožnji po Gardeškem jezeru minilo je osem dolgih let od onega osodepolnega nepozabljenega trenutka, ko sta se najina pota tako čudovito znašla. Ali veš še, prvič v svojem življenju sem križal tvojo

posodo, kakor na kmečki „ofceti“ kaša in kisl zelje! Dober tek!

To hrano lahko uživajo stranke zase in med seboj, ali ne more se dokazati, da bi bila taka hrana prebavljiva in priporočljiva tudi za širše sloje celokupnega naroda — naroda res v pravem pomenu besede.

Res je, tudi drugod ni strank brez naroda, kakor tudi ne naroda brez strank in naj gremo do zadnje doslej poznanih dežel. Politične stranke so bile in bodo, ker sploh morajo biti. Proti tem nazorom se ustavljati, ali to dejstvo celo hoteti zanikati, bi bila utopija — nezmisel. Tega tudi mi ne maramo, in to tem manj, ker se sploh doslej nismo vmešavali v našo kranjsko politiko.

In ko bi tisti, ki so nam tako rekoč za ta današnji uvod posilili pero v roke, zaznali, s kakim težkim srcem žrtvujejo te vrstice, bi gotovo obžalovali svojo zahtevo. Dvomimo namreč, da bi z našimi nazori o sedanji kranjski politiki zadovoljili dotične radovedneže. Vemo pa gotovo, da smo zaslužili opravičeno očitjanje čim manjšega, sicer pa častnejšega števila naših somišljenikov, ki z nami vred obsojajo zlasti nesrečno strankarsko in osebno politiko, s katero se zlorablja naše dolensko ljudstvo. Preostaja nam torej le tolažba, da se nas bode odsihdob pustilo glede strankarske politike ravno tako lepo pri miru, kakor jo mi pustimo.

Mogoče, da so naši nazori o kranjski politiki napačni, kar pa, če se nam to tudi dokaže, nikakor ne spremeni naše sedanje obsodbe o njej, in najmanje pa naših nazorov, ki smo jih postavili na čelu sedanjega lista.

Nismo pričeli izdajati našega „Dolenjca“ z barvami strankarske politike, tedaj se od nas tudi ne more zahtevati, da pridemo „z barvo na dan“. Ne visimo nad strankami kakor obešenec na hrastu med nebom in zemljo, tedaj se nas

pot kot beraški otrok, kateremu si podarila ti nekoliko starejše gosposko dekletce prvi milodar? Takrat sem bil star 5 let. Temu je danes že dolgo, dolgo. In vendar se mi zdi, kakor bi bilo to včeraj, kakor da čujem še danes tvoj angeljski glas „kako ti je ime, dečko?“

Valovi na Gardeškem jezeru šume, se pene. Zamišljen slonim čez krov ladije, odstranjen od vesele družbe pevajočih dragih rojakov iz Ljubljane.

Moj duh plava z odmevi mile slovenske pesmi, katere sem te svoj čas učil, visoko ter gori preko blestečih vršacev granitnih skalnatih skladov, iz te čarobno krasne tuje zemlje, nazaj tja doli daleč v naročje rodne moje zemlje Dolenske, zemlje slovenske, — nazaj na bregove zelene Krke, nazaj h košati lipi pred ponosnim domom tvojih starišev, — nazaj na rob tajno suštečega gaja. Tam sediš kraljica, venčana s cvetjem dehtečim, tam vežeš šopke, spletaš vence, vbiraš kitje cvetja, — komu? — Od tebe zaničevani berač bega brez upov na hrbtu penečih valov po daljnem svetu.

Končana je bila pesem in pričeli so novo. Tam od juga sem je rezal parnik nemirno dvi-

naj tudi ne prišteva danes na eni, jutri na drugi stranki sloneč. Kakor smo, stojimo pred vami, z vsemi svojimi vrlinami, če jih imamo, če ne, vsaj kot odkrit grešnik z vsemi svojimi slabostmi. Če hočete, da postanemo boljši, zboljšajte nas, to se pravi, če vi sami niste še slabeji. Do danes ima vsaka politična stranka svoj političen list za svojo stranko, ali cela Kranjska nima ne enega slovenskega lista za svoj narod. Kakor če razdelim celoto v 4 drobljive dele, ti deli niso več celota, tudi če bi jih hotel zopet združiti tako tudi slovenski narod, dokler bo razkosan le v versko politične strankarske razdelke, ne bo nikdar več tvoril celoto kot narod na svoji rodni zemlji. In ker je to žalibog pregola resnica, zato pa smo še dandanes tam, kjer smo, namreč ob robu svojega padca. Plačana politika, ki zna le lepo govoriti ob polnih čašah šampanjca, in ki zna le z ognjenimi besedami hujskajoče in z ojstrim nožem vničujoče pisariti po strankarskih listih, politika, ki zlorablja vero naših očetov in skruni svetosti naših svetišč, politika, ki temelji le na osebnostih strankinih vodij; skratka politika, kakor je naša kranjska politika, onečašča le svoje ime. In le kadar bo toliko poštena in odkrita, da očitno priznava svoje ostudne nad slovenskim narodom storjene pregrehe, tedaj jo morda spoznamo vredno, jo imenovati „rabelj slovenskega naroda na Kranjskem“. Dotlej pa mirna Bosna.

Ali zaradi te nesrečne naše politike roke križem držati in mirno gledati, kako se med dvema prepirajočima snuje tretji in gradi mostove svoji nam sovražni državi, to nikakor ne gre.

Morda se še dobe med Dolenjci pravi rodoljubi, vzor-možje, katerim je resno mar blagor nesrečne domovine. Treba je tem možem stopiti med ljudstvo, med narod sam, treba mu lastno-

gajoče se valove. Moji znanci so peli dalje. Zakaj slovenska pesem doniš na tujem vse drugače, vse mileje kot doma?

„Živo v lice zarudela,
ko je stopil on pred njo.“

Skušam vzbuditi spomine drugih slik, drugih krajev iz mojega svetobežnega potovanja. Zastonj! Ta zadnji refren znane domače pesmi, me nehote zopet ponese bliskoma nazaj v moj rojstveni kraj. Evo zopet novi spomini!

Tam na konci gozda sedim na pol potrti klopi. Naslonim se komodno nazaj in... že sem na tleh pod razvalinami mojega sedeža. Ne samo to! Nekdo plane po meni — morda roparji? Ne! bila sta le dva grajska — psa. Vendar tudi pred tema sem na vsak način velik junak — še v večji zadregi. Pa glej! V tem hipu je že tudi moj angelj varuh pri meni, en glas sladak, en klic krepak — rešen sem! In ko vstanem, zazdi se mi vse to kot bajka iz „tisoč in ena noč“.

Nekaj minut pozneje. — Na robu drugega koneca gozda sediš sredi cvetoče poljane. Moram mimo tebe! Tretjič že po dolgi vrsti let križata se najina pota. Stopim pred tebe, ali ko odidem, čutim, da je v prsih nekaj praznega... pustil

ročno prižgati luč prosvete potom splošne izobrazbe, treba mu izražati z živo besedo in vzor vzgledom ljubezen do domovine, do svete grude zemlje, ki ga je rodila in ki ga hrani in živi.

Treba mu je z lastnim delom in vzgledom dokazati, da prava politika naša mora biti dandanes le tista, ki se brez mask na obrazu, brez vtikanja v vero in zasebno življenje resno in nevstrašeno bori za prospeh našega zanemarjenega narodnega gospodarstva, ki olajšuje vedno hujši boj za vsakdanji kruh, za obstanek poleg kmeta zlasti nižjih ljudskih slojev, in ki zamore Dolenjsko povzdigniti na tisto stopinjo kulture in omike, ki služi v čast dolenjskemu narodu, v čast slovenski domovini. Kolikor ljuteje vrši tam zunaj na morju političnega življenja strankarski boj, čim globlje sežejo njegovi valovi do ljudske mase, tem resneje bodi delo tistih, ki hočejo tem valovom zgraditi polagoma jez, ki ima vzdrževati polagoma besne valove nazaj proti središču. In tem graditeljem v oporo vzniknil je „Dolenjec“ iz sebe, toda ne zase, ne za to ali ono stranko, marveč za ves dolenjski narod. Širši masi dolenjski vzgojiti čut ljubezni do svoje rodne zemlje, jo proučiti v narodnem in gospodarskem stremljenju, to bodi naša prva dolžnost. Radikalni odločni boj proti vsaki reakciji svobode v najširšem okviru bodi cilj vsemu našemu stremljenju in delu. Kot svobodni in neodvisni klicarji ljudske prosvete nastopili smo svojo neodvisno pot prosvitljene socialne dobe.

To je naša barva, to je naš prapor, naša zastava, pod katero še enkrat in zadnjič kličemo vse prave slovenske rodoljube. Ni naša, Vaša je krivda, Dolenjci, če se Vam zdi, da list doslej ni izpolnil svojega programa. Več kakor sta storila edina dva, to je en sam Dolenjec in en Gorenjec doslej za Vaš list, nam ni mogoče storiti. Dovelj je naših žrtev le na račun brezbriznosti tistih, ki so svojčas hrepeneli in zahtevali po samostojnem listu. — Če ste mislili, da bo Dolenjec služil Vašim strankarskim namenom, ste še slabše računali, kakor mi, ki smo računali na Vaše neizpolnjene obljube. Zato obrnemo nam nastavljeno ost in vprašamo: Dolenjska! ali ti je resno ležeče, da se tvoj list „Dolenjec“ vzdrži, ali naj se zaradi tvoje malomarnosti ustavi... Odgovori odkrito na odkrito vprašanje, ne mi — ti, ti Dolenjska pridi z barvo na dan!

Volilna reforma.

Volilna reforma je postala takorekoč življensko vprašanje vsakega posameznika, če se tudi sicer ne bavi s politikom. Zato priobčujemo poleg našega zadnjega izčrpnega izvolilne reforme za zadnje številko prepoznano vposlani obširnejši članek izpod peresa odličnega dolenjskega rodoljuba v polnem obsegu.

„Dne 23. februarja je predložila vlada državni zboru načrt zakona o volilni reformi. Ta dan je brez dvoma velikega zgodovinskega pomena. Odkar smo dobili ustavo in državne osnovne

sem srce tam sredi poljane — pri tebi Dragomila. In tako je še tudi do danes ostalo in bo ostalo ko ne bo več ne tebe ne mene.

Ozrem se kvišku... preko solnca čistega je razobesil temni oblak svoje meglene zastore. Pod menoj pa butne mogočen val z vso jezo ob ladjo, da ji pokajo stranice in se nagne na nasprotno stran. Pesem slovenska vtihne in želimo biti zopet na trdih tleh. Ladja krene drugo smer in brez daljnih navalov se kmalo izkrcamo v prelepem mestecu Riva.

Teden pozneje. Ponesrečil sem se v gorah nad Molvenskim jezerom. V Tridentu me smatrajo ubežnikom, ali mrtvecem. No, dva dni pozneje, ko me zopet dobe pobitega in raztrganega, ležim v svoji sobi pod podstrešjem stare vojašnice, kot bolnik in — jetnik. In ko tako ležim v daljni tujini, boreč se z bolečinami in brezupom, tedaj mi odpotujejo moje misli daleč križem sveta. Postoje tu, postanejo tam, ali nikjer jim ni stalnega obstanka. Šele po dolgem potu ustavijo se zopet pri — tebi in tam obstanejo. Da, tam obstanejo! In komaj je desnica zopet sposobna voditi pero, nadaljujem zopet osodepolno, tebi posvečeno in mojemu trpljenju pri-sojeno delo: „Vražje pečine“.

zakone z dne 26. febr. 1861 in 21. dec. 1867, ni bilo v državnem zboru tako važne predloge, kakor je ravno navedena. Kakor se razvija politično življenje, tako se množi število poslancev. Leta 1861. se je določilo 343 poslancev za vse avstrijske in ogrske dežele, leta 1867. za avstrijske 203 poslance, katere so volili deželni zbori, na Kranjskem šest. Z zakonom 2. aprila 1873 so se vpeljale direktne volitve in pomnožilo število poslancev na 353, katere so volile štiri skupine: veleposestvo, mesta (trgi), trgovske in obrtne zbornice in kmetske občine. Po zakonu z dne 14. junija 1896 smo dobili še takozvano peto kurijo in s tem 72 novih poslancev posebno za tiste moške državljane, kateri preje niso imeli volilne pravice. Toda agitacije za preosnovno volilnega reda niso ponehale, klic po enaki volilni pravici se čedalje bolj širi.

Po vladni predlogi bode imel volilno pravico vsak avstrijski državljan moškega spola, ki je 24 let star, biva vsaj eno leto v občini in ni drugače izključen od volilne pravice. Sedanje število poslancev 425 se pomnoži za 30, tedaj na 455. Ker odpade 85 poslancev veleposestva, 21 trgovskih in obrtnijskih zbornic in 72 poslancev pete kurije, je razvidno, da je pomnožitev poslancev posebno za kmetske občine prav izdatna. Veliko mestnih skupin se opusti ter se spoje s kmetskimi občinami. Na Kranjskem odpadeta dva poslanca za mesta izven Ljubljane.

Po nasvetovani volilni reformi se računa, da pride na mesta približno 180 (samo Dunaj jih bode imel 28), na kmetske okraje in mala mesta in trge, kateri volijo skupaj, pa 275 poslancev. Socijalni demokratje upajo, da dobodo kakih 25 do 30 mandatov, večinoma mestnih, v industrijskih krajih.

Ako primerjamo nasvetovano število poslancev s prebivalstvom, pride v celi državi z 26.150.700 prebivalci (po ljudskem štetju leta 1900.) povprečno na 57.474 preb. en poslanec. V posameznih deželah je to razmerje prav različno ter bode en poslanec zastopal n.p.r.:

v Solnogradu	32.127 prebiv.
na Tirolskem	38.478 „
na Koroškem	36.732 „
na Kranjskem	46.200 „
na Štajerskem	48.446 „
na Primorskem	50.436 „
na Češkem	53.550 „
v Dalmaciji	53.980 „
na Dol. Avstrijskem	56.372 „
v Galiciji celo	83.135 „!

Slovinci, kateri imamo sedaj v državnem zboru 15 poslancev, bi dobili na Kranjskem vseh 11, na Štajerskem 6, na Koroškem, v Istri in Trstu po 1, na Goriškem pa 3 poslance, skupaj 23. Glede števila poslancev se mora priznati, da naša dežela v tem oziru ni prikrajšana, drugo vprašanje pa je, ako je tudi sestava vol. okrajev pravična. Da pripadeta dosedanja

Takrat mi je trdosrčna roka — iz ozirov do tebe ne imenujem jo — napisala prepoved izdaje te povesti, danes bi taki prepovedi kljuboval, razun če pride od tebe. Sicer pa, kaj tebi danes še mar osoda berača tam na daljnem svetu? — — — — —

Moje usodno razmerje s teboj je pričelo svojo zagonetno zgodovino, ko je med tesnimi, vlažnimi stenami mračne čumnate tam konci vasi mlada mati, zibaje svoje dete v siromašni zibeljki, s solzami v očeh, z bridkim kesom v srcu vzdihovala v dolgi mrzli zimski noči: „Kaj pa tebe treba bilo?“ Ej bilo te treba ali ne, Bog ti je dal življenje in dušo, meni pa naložil dolžnost, da z žrtvami za te, dete moje zmanjšujem pred Bogom in svetom svoj dolg. —

In mati je vrnila že davno davno svoj dolg. Otroku je treba bilo kruha, a kje ga vzeti? Posestvo tvoje matere je redilo mnogo ubogih delavskih moči. Tudi moja mater je vrglo valovje bridke usode pred prag hiše tvoje matere. In tako se je polagoma za obzorjem mojih in tvojih otročjih let zbiralo hudournno oblačje k oni strašni nevihti moje osode poznejših let. Povdarjam moje osode, vsaj tebe udarec nevihte ni zadel!

(Dalje prih.)

dva mandata razpadajočega veleposestva kmetskimi občinami, je popolnoma upravičeno. A poleg tega dobodo kmetske občine tudi dva mandata dolenjskih, gorenjskih in notranjskih mest in trgov, Ribnica, Postojna, Tržič in Vrhnika, kateri skupini imata približno 30.000 prebivalcev. Z mesti bi lahko volili tudi naši trgi Radeče, Mokronog, Cerknica, Vipava itd. Naša mesta izven Ljubljane, trgovci in obrtniki, ne bodo imeli posebnega zastopnika. Tudi socialni demokratje, kateri se najbolj bore za enako volilno pravico, ne morejo še pričakovati mandata v naši deželi.

Posebna krivica se nam dela na Štajerskem in Koroškem, kjer bi morali dobiti namesto nasvetovanih 7 mandatov — 11 (9+2). Na Kranjskem hočejo opustiti mestne skupine, mala nemčurska mesta na Štajerskem, kjer se naše ljudstvo ponemčuje z vso silo, pa volijo za se svoje poslance. Meri se tedaj z dvojno mero, kakor navadno, kjer se gre za naše interese in pravice.

Volilni okraji, ki volijo po 1 poslanca, so na Kranjskem sledeči:

1.) mesto Ljubljana s	36.547 prebiv.
2.) okolica Ljubljana	44.708 „
3.) sodni okraji: Radoljica, Kranjska gora in Tržič	36.595 „
4.) Kranj in Škofja Loka	45.926 „
5.) Kamnik in Brdo	40.020 „
6.) Logatec, Idrija, Cerknica in Vrhnika	47.191 „
7.) Postojna, Senožeče, Piriska Bistrica, Vipava in Lož	50.225 „
8.) Litija, Višnja gora in Radeče	45.004 „
9.) Kočevje, Ribnica, Velike Lašče in Žužemberk	52.872 „
10.) Krško, Kostanjevica, Mokronog in Trebnje	54.473 „
11.) Novomesto, Črnomelj in Metlika	54.589 „

Čudno se nam zdi, zakaj naj se izloči sodni okraj Radeče z 9035 prebivalci iz polit. okraja Krško in priklopi Litiji, odkoder ga loči visoko gorovje, oddaljeni trebenjski okraj (10.115 prebiv.) pa pridene krškemu okraju? Čemu to? Radeče gravitujejo v Krško, Trebnje pa spada, ako že ne voli z Novim mestom, gotovo bolj k Litiji, nego h Krškem. Zakaj bi ne pustili skupaj prebivalstva ob desnem bregu Save od Zidanega mosta proti Brežicam, katero nima nikake dotike s Trebanjci? Da voli vsak okraj svojega poslanca, je le odobravati, ker je poslancu gotovo težko zastopati več okrajev, katerih interesi si nasprotujejo. Ako bodo imeli poslanci, ki bodo odločevali osodo nove volilne reforme, samo interese našega naroda pred očmi ter ne bodo presojali tega prevažnega vprašanja z zgolj strankarskega stališča, je sporazumljenje in ugodna rešitev mogoča. Bodimo pravični tudi v politiki. Stari volilni red je dovolj krivičen, ne delajmo novih krivic.

Ako se sprejme nova volilna reforma, bodo imeli v novi zbornici Nemci približno 205, Slovani (+ 33) 230, Rumunci 4, in Italijani (— 3) 16

poslancev, v kolikor tega računa ne pokvarijo volivei. Po narodnostih pride en mandat na 44.200 Nemcev, 45.000 Italijanov, 52.000 Jugoslovanov, 60.100 Rumunccev, 60.800 Čehov, 66.500 Poljakov in na 108.700 Rusinov, kateri so bili do sedaj najbolj zatirani ter dobodo namesto sedanjih 11 poslancev pač 31, vendar razmerno še vedno premalo.

Pričela se bode huda vojska za volilno reformo v državnem zboru, v časnikih se je že pričela. Skoro vse stranke so nezadovoljne, vsaj na videz, celo protežirani Nemci. Kako usoda bode imela Gautscheva reforma, je danes težko prerokovati. Vederemo!“

Križem sveta.

Državni zbor. Danes ob sklepu lista t. j. 7. se pričakuje — če namreč med tem zbornice reši že dolgo let zavlečeno vprašanje o zvišanju adjut avskultantom — prvega branja vladnega zakonskega načrta o volilni preosnovi.

Ogrska. Baron Banffy je izstopil iz koalicije in njemu sledi tudi Karol Eötvös. Vrše se tudi izpremembe v ministrstvu. Budimpeštanski magistrat je sklenil, da v zmislu ukaza kraljevega komisarja izroči državni blagajni vse dosedaj prostovoljno vplačane davke. Novačenje bo koncem tega meseca najbrže s silo izvedeno. Počasi se bodo že vdali gospodje.

Blizo Temešvara je strela ubila hlapca in štiri vole. To je prva redka prikazen sedaj že marca meseca.

Srbija. Carinski spor, ki je bil zadnje dni že v dobrem teku, je baje zopet znatno poostren. Srbiji se je odločiti, ali sprejeti avstrijski carinski tarif brez živinske pogodbe, ali pa dovoliti, da stopi v veljavo avtonomni carinski tarif s precej visokimi zahtevami. Ministrstvo Stojanovič je odstopilo.

Rusija. Car je podpisal zakon, s katerim se odpravi smrtna kazen. Državna дума se odpravi šele 27. maja na slovesen način. — Na carjevem dvoru sta si obe sovražni stranki carjeva in ustavna še vedno živo v laseh. Pristaši prve groze, da povzročijo nemire v južni Rusiji in da se bodo kazaki uprli, ako pride ustavna stranka na krmilo.

Macedonija. Kakor doslej tri leta, pričelo se je tudi letos po vsej Albaniji nevarno gibanje, ki ga je turška vlada podprla še s tem, da je izpustila iz prognanstva Ivo Boljetince, zloglasnega vodjo mitroviških Arnavtov, kateremu se pripisuje nad 20 umorov, med temi tudi umor konzula Šerbine.

Katastrofa v Tavernoli na Laškem. Početkom tega tedna se je pogreznil cel breg ob jezeru Iseo v Italiji v jezero z glavno cesto, pošto, župniščem in nekaj drugimi gospodskimi hišami vred. Pri tem je grozovito zabobnelo, kakor ob velikem podzemskem potresnem bobnenju. Ljudstvo je v groznem strahu bežalo. Popoldne nato se je vgreznila še predilnica in še ostale hiše. Razun enega starega ribiča človeških žrtev ni.

Vihar na Norveškem. Na Atlantski obali Norvegije je razsajal v zadnjem času velik vihar, ki je zanesel več ribičev na širno odprto morje. Troje parobrodov išče več pogrešanih ribičev. Potopilo se je baje 79 ribičskih ladij z ribiči vred.

Pogubonosni vrtimec. V Mobile (Amerika) je razsajal strašen vrtimec, ki je naredil do poldrug milijon dolarjev škode. V mestu Meridian (Mississippi) je vničen kolodvor in več prodajalnic, pri tem ubitih 21 belih ljudi in blizo 100 zamorcev.

V Kolumbiji se je potopilo pri zadnjih potresih več otokov. Zato pa je nastalo zopet več ognjenikov, ki bruha iz sebe lavo.

Ob finskem morskem zalivu se je vtrgala vsled silnega viharja velika ledena skorja, na kateri je bilo čez 1000 ribičev. Od vseh teh se jih je dosedaj komaj 200 rešilo.

Iz seje občinskega odbora

v Novem mestu 6. t. m.

1. G. župan naznani, da se je starešinstvo poklonilo novemu deželnemu predsedniku, dalje dež. glavarju in dvornemu svetniku Lubecu. Pri slednjem se je starešinstvo informiralo, ako bi bilo finančno ravnateljstvo mestni občini toliko naklonjeno, da bi se glede prostora dekliške šole odstopilo proti zamenjavi poslopja starega okr. sodišča pod Kapiteljnom, kjer gotove osebe ne plačujejo državi toliko najemnine, kolikor bi se obrestovalo, če bi se to poslopje z mestno hišo, kjer je davkarija, zamenjalo. Če mestna občina odda svojo hišo finančnemu erarju, prihrani si ta vsako leto na najemnini. Mestu pa bi bilo zopet vstreženo, ako vendar dobi ceneji prostor za svojo dekliško šolo. Gosp. svetnik je obljubil to prošnjo, ki pa jo mora popreje še občinski odbor potrditi, po možnosti podpirati.

2. V zvezo domovinstva so bili sprejeti: gg. Dimet. Štefanovič (proti običajni taksi), Katarina Marinko, Frane Vandot (želez. urad. v p.), Marija Juršič, Marjeta in Ana Željko in Jozefa Kos.

3. Prošnja g. J. Ferliča za odpust priznala za tehtnico se odloži.

4. Prošnja Fr. Jeršina z Jevše za bremen prosti odpis parcele št. 948 kat. obč. Črešenca se sprejme.

5. Prošnje mestnih stražnikov in delavcev za povišanje plače se odklonijo.

6. Prošnjam za oproščenja pasjega davka od psov kot hišnih čuvajev (tako franč. samostan, g. Perko, Ferlič i. dr.) se ugotovi pogojno, da imajo biti taki psi vedno na verigah priklenjeni.

7. Sklenilo se je zgraditi novo kopalnico na Loki. Tozadevno se je pooblastil gospodarski odsek, da tam izvede vsa potrebna dela.

8. G. prof. Maselj interpelira že opetovano glede dijaškega igrališča.

Drugo se je obravnavalo v tajni seji.

„Dolenjec“ ne gre v obljubljeni deželo.

Iz razlogov, ki jih danes pridržimo še zase, z nameravano preselitvijo „Dolenjca“ na Dolenjsko vsaj v doglednem času še ne moremo resno računati. Ali tem resnejša pa bodi naša zadnja beseda v ti zadevi.

Dolenjci! Upravništvo na Gorenjskem se je poleg uredništva na Dolenjskem doslej dovolj žrtvovalo za list. Urednik in ustanovnik kot dolenjski rojak sam ne zahteva hvaležnosti svojih rojakov. Pač pa prosi, da se skazete napram gorenjskemu založniku hvaležne za njegove dosedanje žrtve za vas in ga s priglasitvijo novih naročnikov zdatneje podpirate kakor doslej. Častno število ni vedno tudi že zadostno število naročnikov. Če se zgleda do 12. št. dovolj novih naročnikov in podpornikov, izhaja list neizpremenjeno naprej. V nasprotnem slučaju pa si dosednji konzorcij prilastuje pravico po 12. številki z listom prenehati do 12. aprila. Ako bi se tudi v tem času ne priglasilo zadostno število naročnikov oziroma novih udov konzorcija, tedaj nas je le vaša brezbriznost prisilila list popolnoma ustaviti.

V tem slučaju dobe vsi naročniki predplačano naročnino — začetnim naročnikom odračunši prvo četrtletje — povrnjeno. Torej ne bo trpel nobeden dosedanjih in najmanje pa kdo tistih naročnikov, ki med tem časom vplača naročnino, kako zgubo ali materijelno škodo. Zato je torej prazen izgovor nekaterih, ki bi se radi naročili, pa se izgovarjajo: bomo počakali! Če bi vsi tako čakali, potem znate res še dolgo čakati. Pri zadostnem številu naročnikov in oglasnikov se bo tudi list razširil v obsegu vsebine, tako, da bo lahko vsakemu vstrežal. Ali doslej pa bodite hvaležni, da vam nudimo v večji meri vsaj to, kar nam nudite v malem vi sami.

To je naša zadnja odkrita beseda!

Uredništvo.

Domače novice.

Osobna vest. Višji inženier Julij Hilbert v Krškem je premeščen k stavbnemu oddelku dež. vlade v Ljubljani.

+ **Monsgr. Matija Jeriha.** Koleg. kapitelj v Novem mestu žaluje zopet nad novo izgubo svojega blagega sodruga, kanonika, zlatomašnika, častnega komornika Nj. Svetosti itd., preč. g. Matije Jeriha. Še v četrtek 1. t. m. je bral zadnjo mašo, potem se vlegel, in — ne več vstal. V nedeljo 4. marca ob pol 5. uri je umrl 78letni blagi, vobče spoštovani starček, znan in priljubljen širom Dolenjske, zlasti v Novem mestu. Pogreb njegov se je vršil v torek 6. marca ob 10. uri dop. Zadušnem opravilu je prisostvovalo 26 duhovnikov v ornatu, ne računši mnogo število oo. frančiškanov, usmiljenih bratov in drugih duhovnikov od vseh delov Kranjske. — Bodi mu zemljica lahka!

Nova ženska bolnica v Novem mestu. Za novo že prepotrebno žensko bolnico je zdravstveno okrožje kupilo stavbišče od notarja gosp. dr. Poznika in sicer proti zamenjavi parcele dosedaj obstoječe bolnice za silo in nakupnini 12.000 K. Stavbišče se nahaja na pobočju pod takozvanim „šaneam“ in nad sejmiščem.

Nov poročnik mestne garde v Novem mestu. G. Jak. Arh, vpok. oficijal je bil 4. t. m. imenovan poročnikom pri c. kr. unif. mestni gardi.

Cankarjev „Jakob Ruda“. Opozarjamo na našo tozadevno notico v št. 7. ali pa še bolje, ponovimo še enkrat, da se 17. t. m. to je prihodnjo soboto vprizori v novomeški Čitalnici Cankarjeva drama „Jakob Ruda“. V naslovni vlogi bo gostoval g. Dragutinovič, član in režiser ljubljanskega gledališča. Po zanimanju soditi, se je nadejati mnogobrojne udeležbe.

Praznik sv. Janeza od Boga (Joanes de Deo), ustanovnika reda usmiljenih bratov, se je pretekli četrtek v kandijski bolnici slovesno obhajal.

„Keine Nachfrage“, retour Novomesto! To bi se za naš slučaj slovenski reklo: „po listu se ni vprašalo.“ Poslali smo 4. št. „Dolenjca“ 27. januarja na naslov g. Anton Golob, mlinar, „Mirna“. Dne 5. t. m. pa pride list nazaj s pripombo c. kr. poštnega urada v Mirni: „Keine Nachfrage, retour Novomesto“. Dasiravno nas ta blažena nemščina na zavitku slovenskega lista, kakor tudi ta zelo neverjetni izgovor, da se po listu tekom enega dobrega meseca ni vprašalo, sili tej zadevi posvetiti malo več pozornosti, vendar odložimo to še lojalno, dokler nam se cela zadeva od primerne strani ne pojasni. Opozarjamo pa c. kr. poštno direkcijo v Trstu, da je naša Dolenjska — slovenska zemlja in da naj se za spremembo enkrat odredi tako, da bodo poštni uradi v nemškem ozemlju drugih dežel na nemške časopise delali svoje opazke v slovenskem jeziku. Smo namreč radovedni, ali bo nemško časopisje tudi tako potrpežljivo, kakor smo, žali bože moramo reči, mi Slovenci na svoji zemlji?

Zabavno društvo v Krškem sklicuje v nedeljo 11. t. m. ob 8. uri zvečer svoj občni zbor v restavracijo g. H. Schenerja v Krškem. V slučaju nesklepčnosti se vrši uro pozneje drugi občni zbor.

Predavanje o novem vinogradništvu dne 4. t. m. v Trebnjem je obiskalo več kot 100 posestnikov. G. nadzorniku Skalicky-u, ki je žel med poslušalci obilo zasluženega priznanja, priporočamo, da v prihodnje omogoči, da pride tako važen poduk, kakor je ravno o novem vinogradništvu, tudi v objavo listom, med priprostim ljudstvom razširjenim. „Laib. Zeitung“ n. pr. naš kmet ne čita.

Poučno potovanje v Gorjansko pogorje. Če bo ugodno vreme in ne bo kakih posebnih zadržkov, nameravano je za prihodni teden poučno potovanje v pogorje Gorjancev in sicer počenši od Kostanjevske strani, ki je znana po svojih geoloških znamenitostih. Potovanje se prične najbrže prihodnji četrtek, in vsak, kdor se za to zanima, je dobro došel! Več se izve pri uredništvu „Dolenjca“.

Delo na dolenjskem polju se je vspričo ugodnega toplega vremena že pričelo. Ljudstvo hiti, da vsaj oves spravi tekom tega meseca v zemljo.

Kaj je z dostavljanjem pošte na deželo? Taki glasi odmevajo od vseh strani, kjer željno pričakujejo, da se jim prične pošta dostavljati na dom. Pustili smo poštni direkciji časa, da se stvar, ki se vleče kakor polževo potovanje na goro Himalajo, vendar enkrat in korenito uredi. Priznali smo, ko smo zvedeli, da se te naše želje vendar enkrat vresničijo, lojalno priznanje c. kr. poštni direkciji v Trstu, ker se je blagovolilo za to stvar resno zanimati. Ali stvar mineva, le mi ostanemo glede pošte tam, kjer smo bili dosedaj. — Gospodje, en stavek iz članka naše 3. št. vam kličemo danes resno v spomin in ta stavek se glasi:

„Mi danes še prosimo za udobnost teh pravic, ali zna priti tudi čas, ko jih znamo z našim ljudstvom vred, katerega gospodarske interese zastopamo, naravnost zahtevati!“

Velikega ptiča ribiča (Fischerreiher) — pri nas redka prikazen — je ustrelil te dni usmiljeni brat g. Maks s flowert-puško ob desnem bregu Krke pod bolnico v Kandiji. Ker ga je zadel samo v peroti in se je ptič s kremplji in kljunom kazal preveč bojeviti, ga je g. Maks „panal“ in potem s pinceto v srce prebodel. Na ta način ga je brez bolečin usmrtil. Ta izvenrednost med ptiči te vrste se je potem izročila lastniku lova g. Vladkotu Vojska v Novem mestu.

Izvanredna toplota. Tako iznenadne in tako velike vročinske izpremembe še kmalo nismo doživeli, kakor svoj čas ob začetku in sedaj koncu letošnje zime. Spominjamo le na debelo zapali sneg meseca oktobra in na zadnji pred tednom dni zapali sneg. In sedaj naenkrat ta gorkota. Ob 10. dop. v senci 18° C. in če postaviš popoldne okrog 2. ure toplomer na sonce, se ti dvigne tekom 10 minut živo srebro do 45° C. Tako je meril pisec teh vrstic v torek na desnem bregu Krke med Brodom in Srebrnicem na parobku ravno nad vodo, torej na kraju, kjer kolikor toliko vpliva hlad vode na zrak najbližje okolice.

Kakoršno življenje, takšna smrt. V nedeljo je umrl v nekem hlevu v Kandiji znani bratec alkohola Fr. Foršek, širom znan pod imenom „Botriček“. Zadnji čas je že pil špirit za gorenje, spal čez celo zimo v neki šupi, včasih, če se ga je preveč nalezal, tudi kar čez cesto ob šupi. Ko so ga potem prenesli v Kandijo, je nekaj ur pozneje umrl.

Razne novice.

Javni vinski sejem v Krškem. Letošnji spomladni vinski sejem za krški okraj in Spodnje Štajersko bo v sredo pred sv. Jožefom t. j. dne 14. marca s pričetkom ob 9. uri dopoldne. Dasiravno se je letos iz teh okrajev prodala že velika množina pristne dolenjske kapljice, vendar je teh zlahtnih kapljic še vedno dovolj na razpolago in še celo prav po zmernih senah. Torej kdor teh kapljic nima še, kar v Krško ponj naj gre!

Dolenjke, kupujte doma pri Dolenjcih! Slabost, ki so jo že stari grški zgodovinarji poznali pri nas Slovencih, da namreč ljubimo tujino bolj kot svojo rodno zemljo, postaja od leta do leta zlasti na Dolenjskem takorekoč epidemična. Prav kakor nalezljiva bolezen, kuži ne samo kmečko ljudstvo in nižje sloje, ki trumoma zapuščajo svojo domovino, marveč zanesena je tudi v takozvane boljše kroge, ki žive med nami in mnogo tudi dobesedno rečeno od nas. Naše gospe in naše žene imajo mehko srce. Če pride kak čifut s sladko namazanim jezikom, proda vse, kar dostikrat predrzno vsiljivo ponuja, razpeča vse, kar ima in dostikrat se ga plača tudi za tisto kar nima. Naše gospodinje bodisi v tem ali onem kraju, naročajo kavo, riž, olje in druge take ropotije iz Trsta, Reke, Dunaja in bogve odkod še; sol, petrolej in sladkor kupujejo vendar doma, kakor bi znale, da so ti predmeti, pri katerih ima trgovec večinoma le zgubo, torej za to so dobri slovenski domači trgovci. Ravno tako krošnjarijo čifuti s storjenimi oblekami, bodisi jopicami in drugim ženskim in moškim perilom. Domač trgovec, ki plačuje ogromne davke, mora vse to mirno gledati, kajti dokler bo vlada pustila krošnjarije celo po uradih, dotlej je vsaka pritožba zastoj. Toda gospodom, ki znajo preganjati pošteno domačo obrt in trgovino, bomo odslej tudi mi strogo na prste gledali. Ravno tako bi bilo dobro, da si gospodje trgovci za gotove prilike dobro zapomnijo imena onih gospodinj, o katerih se ve, da si večina svojih potrebščin naročujejo od čifutov.

„Larmstange“ na kapiteljskem marofu, prav za prav „Alarmstange“ so imenovali stari Novomeščanje visoko s smolo in slamo ovito smreko, ki je stala deloma vedno pripravljena na kapiteljskem marofu. Kadar je prilomastil krvoločni Turk v deželo, ali kadar so pretile mestu in okolici večje čete roparjev, takrat so zažgali to smreko, ki je s strašno velikim plamenom oznanjevala celi Dolenjski svarilno znamenje bližajoče se nevarnosti. Takih smrek je bilo baje še več po drugih krajih Dolenjske.

Lignit v Vavta vasi, Prečni in Črnomlju. V profesor Fran Orožnovi knjigi „Slovenska zemlja IV. del. Vojvodina Kranjska“ čitamo na strani 220, v predzadnjem odstavku, da se nahaja lignit v Prečni, Vavti vasi in pri Črnomlju. Vprašali smo vse verodostojne može zlasti iz Vavtovške okolice, ali nihče ne ve, kje iskati lignit. Lignit je nekak rjavi premog, značilen po svoji lesni sestavi, ima 44–57% premogovih snovi, in daje žgan veliko množino pepela. Drago

bl nam bilo v interesu cele Dolenjske, zlasti imenovanih okrajev, ako bi se nam tozadevno od strani veščakov hotelo vposlati potrebneje.

Čudna gosta megla se je pojavila v noči 7. na 8. t. m. Okrog 11. ure se je pojavila le na severnem obrežju „Portowalda“ nad Krko. Tako je vedno se zgoščuje, visela do 2. ure zj. Ob tem času je začela zavijati bližne gozde, zjutraj ob 4. uri je ovila v bližini kolodvora že kar neprodorna in sopilom silno težka, izhlapuje iz sebe težak vzduh ogljenčeve kisline. Značilno je, da je bil ob tistem času ves vzhodni del obrežja brez kake megle. Zjutraj od 6–7 pa je bil ves polutok zavrt v gosto meglo, voda se je med raznimi vetrovi silno parila, dasiravno je bilo le 6° C. razločka med toplo v vodi in v zraku. Razmerje toplote 2° proti 8° C. oziroma 3° proti 9° C. Dim je obstajal v dolgih rujavkastih črtah ali velikih kolobarjih komaj 100 m nad zemljo Krasen je bil dimasti steber vrh Gorjanca v poševni smeri proti jugu. Tudi ta izvanrednost ne obeta nič dobrega, bodisi že za nas, ali za druge okraje. Prvo spremembo občutimo že mi, toplota je skoraj za polovico pala od včeraj in popoldne smo imeli občuten jugovzhodnik.

Vremensko poročilo. Zadnjih dni izvenredno toplo vreme je preizvanredno za ta čas. Z ozirom na to prezgodnjo oratev in sejanja raznih semen v zemljo, bojimo se, da se v najdoglednejem času vsa ta vremenska krasota prevrže, ter ovrže marsikateri račun oratarja in sejaleca. Včerajšnja in današnja svarilna znamenja naše zaupanje vanje najbrže ne bodo izjalovila.

Predznamenja potresov so se danes 8. t. m. pojavila na vseh naših opazovališčih. Tako je bila magnetna igla ob 2. uri pop. v Jakšetovi jami precej nemirna, tako tudi na močvirju ob Srebrniškem potoku. Zlasti pa je Gorjanec ob celi črti preprežen z dosedaj zanesljivostjo opazovanimi potresnimi znaki. Vsekakor imamo v kratkem pričakovati neugodnih elementarnih poročil.

Narodno gospodarstvo.

Mleko v preiskavi.

Javno predaval g. Viljko Rohrman, pristav dež. kmet. šole na Grmu.

III.

(Dalje.)

Ako hočemo rešiti vprašanje, kakšno je mleko v svoji bistveni sestavi, treba nam vzeti na pomoč razne preizkušnje iz kemije, bakteriologije in družih v slično preiskavo pripadajočih ved. Vse te preiskave pa hočemo skrajšati na kolikor mogoče jednostavno vsakemu umljivo razlago.

Mleko ni enotno telo kakor se nam na prvi pogled vidi, marveč sestavljeno je iz raznih tvarin in sicer iz 1.) smetane ali tolšče, 2.) sirsiranja ali siratke, 3.) sirnine, 4.) beljaka, 5.) mlečnega sladkorja, 6.) pepela in kakor bomo v razpravi le teh tvarin videli, še iz mnogo drugih primeskov.

V mleku nahajamo pred vsem po največ vode in sicer od 83%–87%, torej nad dobre 3/4. Tu ne mislim tudi še one vode, s katero se mleko navadno še povrhu tega „prekrsti“, ampak ta voda je naravni vzrok, ki izhaja že iz krave same in sicer vsled različenosti krme, prebavljanja ničmanj tudi krajev mlekoreje. Planinska plemena n. pr. imajo manj vode v mleku, kakor naše krave v nižavi.

Suhe snovi je torej le 12% v mleku. Najvažnejša izmed zgoraj omenjenih tvarin je takozvana tolšča, ali pri nas še bolj znana pod imenom smetana. Vsebuje 2%–4 1/2% suhe snovi najčehšeje, 3 1/2%. Surovo maslo ali puter sestoji iz same tolšče. Tolšča sama pa sestoji iz neštetihih malih drobnih kroglic, katerih s prostim očesom niti ne opazimo. V litru mleka z 3% tolšče je do 6 milijonov tolščenih kroglic.

V Otočcah imamo premog! Pri nas na Dolenjskem leži še mnogo v zemlji zakopanega bogastva, leže zakladi železne in svinčene rude, lesnega in kamenega premoga in Bogzna koliko še drugih deloma nepoznanih, večinoma pa pozabljenih neizkoriščenih. Tako imamo, da ne

kažemo predaleč, n. pr. v Otočcah v grajščinskem gozdu obširne premogove sklade, ki se pa doslej niso izkoriščali zaradi pomanjkanja pripravnega izvoza. Pred kratkim pa se je osnoval ustanovni shod premogarske družbe Otočec (Kohlengewerkschaft Wördl), kateri je sklenil celo stvar čizveti še tekom tega leta. Odbor sestoji: Predsednik g. Pavel Endlihar, rudn. inženjer v Ljubljani, kot člana pa g. grof Rudolf Margheri in grofica Rodriga Margheri. Premogova posest sestoji iz treh polji 188 oralov in 21 prostosledov (Freischürfe). Doslej znani so 3 skladi približno 3 m debeli in vsebujejo mnogo premoga. Združbena posest je razdeljena na 128 deležev. (kuksov), od katerih jih imajo sedanji lastniki 64 zase. Od ostalih se razproda samo 10 deležev po 2500 K. S tem kapitalom se namerava zgradba zračne železnice na vrvi od premogokopa čez Krko pa do okrajne ceste pri grajščini Otočec. Družba ima svoj sedež v Ljubljani. Denarni promet posreduje Ljubljanska kreditna banka.

S tem napravi domače podjetje zopet en velevažen korak naprej v narodnem gospodarstvu Dolenjske in želimo podjetju iz vsega srca obilo sreče in blagoslova!

C. kr. okr. glavarstvo v Novem mestu nam vpošilja dodatno k razglasu o svinjski kugi na Dolenjskem sledeči dopis št. 4686.

„Dodatno in v pojasnilo točke 3 in 5 razglasa c. kr. deželne vlade z dne 13./2. t. l. št. 3602, o zaprtiji okraja Rudolfovo za promet s prašiči se da v splošno razglasilo na znanje, da je v okraju samem dovoljen takozvani gospodarski ali poljedelski promet s prašiči, to je, da se smejo v novomeškem glavarstvu prodajati in kupovati prašiči za zakot, rejni in plemeni mej posamezni posestniki; pri tem prometu ni potreba živ. potnih listov in posebnega dovoljenja c. kr. glavarstva.

Prepovedan je seveda trgovski promet s prašiči po trgovcih in prekupeih, kakor tudi vsak prešnji semenj.

C. kr. okrajno glavarstvo Rudolfovo, dne 2. marca 1906.

Listnica uredništva. Gosp. V. F. v L. Za zdaj s sličnim gradivom preobloženi; hvala, prihodnjič. Uganjko dobro uganili, pa bi jo bili morda lahko še bolje. — Gosp. F. P. v K. . . . . i. Istotako glede uganjke. — „Zapuščena“. Podlistek ni prenapčen; ali kar velja za gospe, tudi za dame ne moremo predruščiti: brez podpisa bodete morali še dolgo ostati zapuščena. Torej prosimo.

Za napravo in popravo hišnih brzojavov in telefonov

se priporoča

Jos. Otto, Novo mesto št. 154.

Priporočam se sl. občinstvu za prevzetje raznovrstnih v mizarstvo stroko spadajočih del in popravil.

Krsfe (rakve) za mrličje vedno v zalogi po vsakovrstni velikosti.

J. Kastelic, mizar.
Novo mesto (na Brežu).

Anton Hočevar
tovarnar usnja ~ Novo mesto

priporoča vsem p. n. trgovcem z usnjem svoj lastni izdelek

domačih podplatov
ter vsake druge vrste usnja.